

**PEDAGOGLARNI 4K MODEL ASOSIDA IJTIMOIYLASHUV VA NUTQIY-
KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHGA
TAYYORLASHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI**

Raximova Ug‘iljamol Abdurasulovna

Termiz davlat pedagogika instituti
mustaqil izlanuvchi,

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23682395>

Annotatsiya. Maqolada pedagoglarni 4K modeli asosida o‘quvchilarda ijtimoiylashuv va nutqiy-kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga tayyorlashning pedagogik xususiyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot markaziga 4K modelining tashqi metodik belgilari emas, pedagogning muloqotni boshqarish, hamkorlikni tashkil etish, tanqidiy savol berish, kreativ yechimga yo‘naltirish va reflektiv baholashga tayyorgarligi qo‘yildi. Adabiyotlar sharhida dialogik ta’lim, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy o‘rganish makonlari, bo‘lajak pedagogni kasbiy tayyorlash va yangi avlod darsliklari bilan ishlashga oid ilmiy qarashlar tizimlashtirildi. Nazariy tahlil asosida pedagogni 4K modeli asosida tayyorlashning konseptual, mazmuniy, protsessual, diagnostik va reflektiv xususiyatlari aniqlandi.

Kalit so‘zlar: 4K modeli, pedagog tayyorgarligi, ijtimoiylashuv, nutqiy-kommunikativ kompetensiya, dialogik ta’lim, hamkorlik, kreativlik, tanqidiy fikrlash, refleksiya.

Abstract. The article analyzes the pedagogical characteristics of preparing teachers to develop students’ socialization and speech-communicative competencies based on the 4K model. The research focuses not on the external methodological features of the 4K model, but on teachers’ readiness to manage communication, organize collaboration, ask critical questions, encourage creative problem-solving, and conduct reflective assessment. The literature review systematizes scholarly perspectives on dialogic education, communicative competence, social learning environments, the professional training of prospective teachers, and working with new-generation textbooks. Based on the theoretical analysis, the conceptual, content-related, procedural, diagnostic, and reflective characteristics of teacher preparation based on the 4K model are identified.

Keywords: 4K model, teacher readiness, socialization, speech-communicative competence, dialogic education, collaboration, creativity, critical thinking, reflection.

KIRISH

Ta’lim jarayonida 4K modeli kreativlik, tanqidiy fikrlash, kommunikatsiya va kollaboratsiyani qamrab oladigan kompetensiyaviy yondashuv sifatida talqin etiladi. Ilmiy-metodik ma’noda 4K to‘rt atama jamlanmasi emas, balki o‘quvchining bilish, nutq, ijtimoiy munosabat va hamkorlikdagi faoliyatini bir pedagogik maydonga olib kiruvchi integrativ tizimdir. O‘zbekistonda yangi avlod darsliklari va boshlang‘ich ta’limdagi 4K yondashuvi bo‘yicha metodik jarayonlar pedagogning kasbiy tayyorgarligi masalasini yangi darajaga olib chiqdi.¹¹

11 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-son Farmoni. O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. Lex.uz.

Pedagoglarni 4K modeli asosida tayyorlash o‘quvchilarning ijtimoiylashuvi hamda nutqiy-kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish bilan bevosita bog‘liq. Ijtimoiylashuv sinf jamoasiga moslashish, me’yorlarni anglash, hamkorlikda mas’uliyatni bo‘lishish, fikrini ijtimoiy maqbul shaklda himoya qilish, kelishmovchilikni madaniy hal etish kabi ko‘rsatkichlar orqali namoyon bo‘ladi. Nutqiy-kommunikativ kompetensiya tinglash, savol berish, dalil keltirish, fikrni izchil ifodalash, nutq vaziyatiga mos til birliklarini tanlash va muloqot natijasini tushunish layoqatini qamrab oladi.

Maqolaning maqsadi pedagoglarni 4K modeli asosida ijtimoiylashuv va nutqiy-kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga tayyorlashning pedagogik xususiyatlarini nazariy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot vazifalari 4K modelining pedagog tayyorgarligidagi funksional mazmunini aniqlash, ilmiy adabiyotlarda shakllangan yondashuvlarni tizimlashtirish, o‘quvchi ijtimoiylashuvi va nutqiy-kommunikativ kompetensiyasi o‘rtasidagi metodik bog‘lanishni belgilash, pedagog faoliyati uchun tayanch model taklif etishdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

4K modeli bo‘yicha mavjud manbalarni tahlil qilishda o‘quvchi markazidagi kompetensiyalar bilan pedagog markazidagi metodik tayyorgarlik farqlanishi lozim. 4K yondashuvi yangi darsliklar orqali keng kirib kelgan bo‘lsa-da, uning samarasi o‘qituvchining topshiriq mazmunini kommunikativ vaziyatga aylantirish malakasiga tayanadi. Rasmiy axborotlarda 4K yangi darsliklar bilan ishlash, o‘quvchilarda hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirish va bo‘lajak pedagoglarni talabalik davridan boshlab amaliy-metodik tayyorlash bilan bog‘langani qayd etilgan. Demak, 4K modelini qo‘llash darslikdagi savol-topshiriqni bajarish texnikasi emas, pedagogik tafakkurni o‘zgartiruvchi kasbiy talabdir.¹²

Dialogik ta’lim nazariyasi 4K modelidagi kommunikatsiya va tanqidiy fikrlash komponentlarini tushuntirishda muhim metodologik tayanch beradi. R. Aleksander dialogik ta’limni oddiy savol-javob almashinuvi emas, dalil, asos, qayta savol, javobni rivojlantirish va umumiy ma’no yaratish jarayoni sifatida talqin qiladi. N. Mercer, R. Wegerif va L. Major tahriridagi tadqiqotlarda sinf nutqi o‘quvchining bilish faolligi, ijtimoiy pozitsiyasi va guruh hamkorlikdagi ishtirokini ko‘rsatib beruvchi asosiy indikator sifatida qaraladi. Keltirilgan qarashlar pedagog tayyorgarligi uchun muhim xulosani beradi: o‘qituvchi avvalo o‘quvchi nutqini nazorat qiluvchi emas, muloqotning intellektual va ijtimoiy sifatini boshqaruvchi subyekt sifatida tayyorlanishi kerak.¹³

Kommunikativ kompetensiya bo‘yicha O‘zbekistonda bajarilgan so‘nggi tadqiqotlar til o‘rgatish metodikasi, nutq faoliyati turlari, madaniy moslashuv va o‘quvchi muloqotining ijtimoiy vazifalarini birlashtirishga intiladi. V.K. Raxmanova boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish metodikasida tilni jonli muloqot jarayonida qo‘llash, tinglash, gapirish, o‘qish va yozish faoliyatining uzviyligi, kommunikativ vaziyatga mos nutqni

12 Ta’limni rivojlantirish markazi. Pedagoglar uchun 4K modeli: yangi darsliklar bilan ishlash. 2026. 4K modelini tatbiq etish, yangi darsliklardan foydalanish metodikasi va bo‘lajak pedagoglarning tayyorgarligi masalalari yoritilgan.

13 Mercer N., Wegerif R., Major L. The Routledge International Handbook of Research on Dialogic Education. London and New York: Routledge, 2019. P. 1–22. Alexander R. A Dialogic Teaching Companion. London and New York: Routledge, 2020. P. 73–96.

tanlash kabi jihatlariga alohida ahamiyat beradi. Tahlil qilingan ilmiy yondashuv 4K modelidagi kommunikatsiya komponentini aniq metodik mazmun bilan to’ldiradi.¹⁴

Ijtimoiylashuvning pedagogik talqini sinf jamoasini oddiy tashkiliy birlik sifatida emas, o’quvchining ijtimoiy tajribani o’zlashtiradigan mikromuhiti sifatida ko’rishni talab etadi. Wenger-Traynerlar ijtimoiy o’rganish makonlarida qiymat yaratilishi nazariyasini ishlab chiqib, bilimning faoliyat, jamoa, identifikatsiya va amaliy ishtirok orqali shakllanishini asoslaydi. 4K modelidagi kollaboratsiya aynan keltirilgan nazariy qatlam bilan mos keladi, chunki hamkorlik umumiy maqsad, kelishilgan rol, o’zaro javobgarlik va jamoaviy mahsulotga ega o’quv holatini anglatadi.¹⁵

Pedagog kasbiy rivojlanishi nazariyasida samarali tayyorgarlik qisqa muddatli ma’ruza yoki yagona metodik ko’rsatma bilan cheklanmaydi. L. Darling-Hammond, M. Hyler va M. Gardner samarali kasbiy rivojlanishni mazmuniy chuqurlik, faol o’rganish, hamkorlik, modellashtirish, ekspert ko’magi, teskari aloqa va davomiylik bilan bog’laydi. 4K asosida ishlaydigan pedagog ham savolni ochiq muloqotga aylantirish, guruh ishini ijtimoiy o’rganish maydoniga ko’chirish, ijodiy mahsulotni baholash mezonlarini ishlab chiqish va o’quvchining fikrni asoslash jarayonini kuzatish usullarini amalda egallashi lozim.¹⁶

Teacher education bo’yicha zamonaviy adabiyotlarda pedagog tayyorlashning asosiy masalasi hisobdorlik va sifat o’rtasidagi munosabat sifatida ko’tariladi. M. Cochran-Smith va hammualliflar pedagog ta’limida natijadorlikni o’qituvchining o’quvchi o’rganishiga ta’sir qiluvchi kasbiy qarorlarini asoslash, tenglikka yo’naltirilgan ta’lim muhitini yaratish, reflektiv pozitsiya va dalilga tayanish qobiliyati orqali baholash zarurligini ta’kidlaydi. 4K yondashuvda pedagogning hisobdorligi o’quvchi qanday savol bergani, qanday dalil keltirgani, guruh vazifasida qanday rol olgani va boshqalar fikrini qanday rivojlantirgani orqali aniqlanadi.¹⁷

O’zbekiston pedagogika tadqiqotlarida bo’lajak o’qituvchilarni raqamli, lingvistik va kommunikativ kompetensiyalar asosida tayyorlash masalasi faol ko’tarilmoqda. N.R. Begisheva bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchisining raqamli ta’lim ko’nikmalarini zamonaviy yondashuvlar asosida shakllantirish mexanizmini asoslar ekan, raqamli muhitni o’qituvchi faoliyatini shaxsiylashtirish, moslashtirish va o’quvchining faol ishtirokini ta’minlash vositasi sifatida ko’rsatadi. F.K. Davlatova bo’lajak chet tili o’qituvchilarida lingvistik kompetentlikni rivojlantirishni akmeologik yondashuv bilan bog’lab, kasbiy o’sish, nutqiy tayyorgarlik va metodik mustaqillik orasidagi bog’liqlikka urg’u beradi.^{18, 19}

MATERIAL VA METODLAR

14 Raxmanova V.K. Boshlang’ich sinf rus tili darslarida o’quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish. PhD dissertatsiyasi avtoreferati. Buxoro, 2025. 5–12-b.

15 Wenger-Trayner E., Wenger-Trayner B., Reid P., Bruderlein C. Learning to Make a Difference: Value Creation in Social Learning Spaces. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. P. 5–34.

16 Darling-Hammond L., Hyler M.E., Gardner M. Effective Teacher Professional Development. Palo Alto: Learning Policy Institute, 2017. P. 4–15.

17 Cochran-Smith M., Carney M.C., Keefe E.S., Burton S., Chang W.C., Fernández M.B., Miller A.F., Sánchez J.G., Baker M. Reclaiming Accountability in Teacher Education. New York: Teachers College Press, 2018. P. 43–68.

18 Davlatova F.K. Akmeologik yondashuv asosida bo’lajak chet tili o’qituvchilarida lingvistik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasi. PhD dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent, 2026. 5–9-b.

19 Begisheva N.R. Zamonaviy yondashuvlar asosida bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarida raqamli ta’lim ko’nikmalarini shakllantirish mexanizmi. PhD dissertatsiyasi avtoreferati. Guliston, 2025. 5–12-b.

Tadqiqot nazariy-analitik maqola shaklida bajarildi. Empirik tajriba-sinov ma’lumotlari kiritilmadi, chunki maqolaning vazifasi 4K modelini pedagog tayyorgarligi nuqtayi nazaridan konseptual asoslash va metodik xususiyatlarni tizimlashtirishdan iborat. Material sifatida 4K modeli, kommunikativ kompetensiya, dialogik ta’lim, ijtimoiy o’rganish muhitlari, bo’lajak pedagog tayyorgarligi, kasbiy rivojlanish va yangi avlod darsliklari bo’yicha ilmiy adabiyotlar, avtoreferatlar hamda monografik manbalar tahlil qilindi.

Metodologik asos sifatida tizimli-tarkibiy tahlil, qiyosiy-pedagogik sharh, kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga yo’naltirilgan yondashuv, ijtimoiy-madaniy talqin va pedagogik modellashtirishdan foydalanildi. Tizimli-tarkibiy tahlil 4K komponentlarini pedagog faoliyati bloklari bilan bog’lashga xizmat qildi. Pedagogik modellashtirish orqali 4K asosida tayyorlanayotgan o’qituvchining metodik funksiyalari, reflektiv vazifalari va baholash mezonlari umumlashtirildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlil natijalari pedagoglarni 4K modeli asosida tayyorlash besh asosiy xususiyatga ega ekanini ko’rsatadi. Birinchi xususiyat konseptual-metodologik tayyorgarlikdir. Pedagog 4Kni darsda ishlatiladigan alohida usullar majmui emas, o’quvchi shaxsining ijtimoiy va nutqiy faoliyatini rivojlantiruvchi pedagogik tizim sifatida tushunishi zarur. Kreativlik muammoni yangicha ko’rish bilan, tanqidiy fikrlash asos va dalilni tekshirish bilan, kommunikatsiya ma’noni ifodalash va kelishish bilan, kollaboratsiya ijtimoiy mas’uliyat va jamoaviy mahsulot bilan bog’lanadi.

Ikkinchi xususiyat mazmuniy integratsiyadir. Ijtimoiylashuv va nutqiy-kommunikativ kompetensiyalar alohida mavzu yoki tarbiyaviy tadbir orqali emas, fan mazmunining ichki imkoniyatlari orqali rivojlanadi. Ona tili darsida matnni tahlil qilish, matematika darsida masalani turli usulda yechish, tabiiy fanlarda kuzatish natijasini izohlash, texnologiya mashg’ulotida jamoaviy mahsulot yaratish o’quvchi nutqi va ijtimoiy rolini bir vaqtda faollashtiradi.

Uchinchi xususiyat protsessual boshqaruvdir. 4K asosidagi darsda pedagog faqat topshiriq beruvchi emas, muloqot oqimini tartibga soluvchi, o’quvchilar o’rtasidagi rollarni muvozanatlashtiruvchi, passiv ishtirokchini nutqiy jarayonga kirituvchi, keskin fikr farqlarini dalilga asoslangan muhokamaga aylantiruvchi boshqaruvchi sifatida namoyon bo’ladi. Bunday boshqaruv sinfdagi har bir o’quvchining ovozini eshitish, fikrlarni bog’lash, savollarni chuqurlashtirish va guruh natijasini nutq orqali taqdim ettirish amaliyotini talab qiladi.

To’rtinchi xususiyat diagnostik yo’naltirilganlikdir. 4K modelida o’quvchi rivojlanishini faqat to’g’ri javoblar soni bilan baholash yetarli emas. Pedagog o’quvchining savol berish sifati, dalil keltirish darajasi, fikrni boshqalarga moslashtirib ifodalashi, muhokamada sherik fikrini inobatga olishi, guruh vazifasidagi mas’uliyatni bajarishi kabi indikatorlarni kuzatishi kerak. J. Hattiening ta’lim ta’siri haqidagi izlanishlari o’qituvchi teskari aloqasi, o’quvchi faol ishtiroki va ko’rinadigan o’rganish belgilarini aniqlashning natijadorlikdagi rolini ko’rsatadi.²⁰

Beshinchi xususiyat reflektiv-metodik tayyorgarlikdir. Pedagog 4K asosidagi darsdan keyin faqat reja bajarilganini emas, sinf muloqoti qanday kechganini, qaysi o’quvchi guruhga kirisha olmaganini, qaysi savol nutqni rivojlantirganini, qaysi topshiriq ijodiy yechimga yo’l ochganini, baholash mezonini o’quvchi xatti-harakatini qanchalik aniq ko’rsatganini tahlil qilishi

20 Hattie J. Visible Learning: The Sequel. London and New York: Routledge, 2023. P. 162–180.

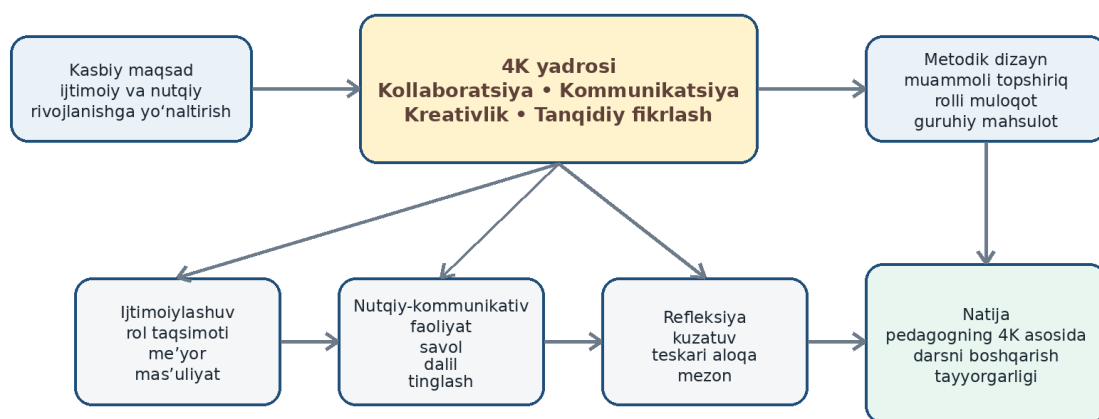
zarur. Refleksiya kasbiy kundalik, dars fragmenti tahlili, tengdosh kuzatuvi, video tahlil, o‘quvchi mahsuloti portfeli va mezonli kuzatuv varaqalari orqali tashkil etilishi mumkin.

Pedagogning kommunikativ tayyorgarligi o‘z nutqini ravon qilish bilan cheklanmaydi. U o‘quvchi nutqini yuzaga chiqaradigan sharoit yaratish, savolni yopiq javobdan ochiq izohga o‘tkazish, har bir fikrni dalil bilan bog‘lash, muloqotda tinglash madaniyatini talab qilish, bahsda shaxsga emas, g‘oyaga munosabat bildirish qoidalarini joriy etish malakasini qamrab oladi. Nutqiy-kommunikativ kompetensiya pedagog tomonidan oldindan rejalashtirilgan muloqot vaziyatida barqaror rivojlanadi.

Ijtimoiylashuvga tayyorlash pedagogning sinf jamoasini boshqarish madaniyati bilan bog‘liq. Guruhdagi yetakchi va sust ishtirokchi o‘rtasida mas’uliyatni taqsimlash, ziddiyatni muloqot orqali yumshatish, o‘quvchi fikrini mensimaslik holatini bartaraf etish, jamoaviy qaror qabul qilish qoidalarini belgilash, o‘zaro yordamni topshiriqning majburiy qismiga aylantirish ijtimoiylashuvni real pedagogik jarayonga olib kiradi. 4K modelidagi kollaboratsiya ijtimoiy me’yorlarni o‘rganish vositasi sifatida ishlashi mumkin.

Raqamli ta’lim muhitida 4K asosida pedagog tayyorlash qo‘shimcha imkoniyatlarga ega. Umumiy hujjat, onlayn fikr xaritasi, audio javob, videolavha tahlili, elektron portfel va tezkor teskari aloqa vositalari o‘quvchi nutqini hujjatlashtirish, guruhii ishdagi hissani ko‘rish va refleksiyani aniqroq tashkil etishga xizmat qiladi. Raqamli vositalar texnik bezak emas, muloqot, hamkorlik va refleksiyani ko‘rinadigan qilish vositasi bo‘lishi kerak.

Pedagogni 4K asosida tayyorlash modeli

Sxemada 4K komponentlari pedagogning metodik qarori, sinf muloqoti, ijtimoiy rollar va refleksiv baholash bilan bog‘landi.

1-rasm. Pedagogni 4K modeli asosida tayyorlashning integrativ sxemasi

Sxemada 4K modelining ikki bosqichli vazifasi ko‘rsatilgan. Birinchi bosqichda pedagog dars maqsadini ijtimoiy va nutqiy vaziyat bilan bog‘laydi. Ikkinchi bosqichda kollaboratsiya, kommunikatsiya, kreativlik va tanqidiy fikrlash komponentlari orqali o‘quvchilarning real harakatlari kuzatiladi. Refleksiv boshqaruv bloki alohida ahamiyatga ega, chunki pedagog muloqot, hamkorlik va ijodiy yechimning sifatini tahlil qilmasa, 4K modeli tashqi metodik shakl darajasida qoladi.

Pedagoglarni tayyorlash jarayonida amaliy topshiriqlar darsdagi bir mavzuni ijtimoiy-nutqiy vaziyatga aylantirish, guruh rollarini belgilash, savollarni reproduktiv shakldan tahliliy va ijodiy shaklga o'tkazish, o'quvchi nutqiy faoliyatini baholash rubrikasini tuzish, darsdan keyingi refleksiya matnini yozish kabi yo'nalishlarda tashkil etilishi kerak. Bunday topshiriqlar pedagogda vaziyatni ko'rish, muloqotni boshqarish, ijtimoiy munosabatni tarbiyaviy natijaga aylantirish va o'z faoliyatini ilmiy asosda tahlil qilish malakasini rivojlantiradi.

XULOSA

Pedagoglarni 4K modeli asosida ijtimoiylashuv va nutqiy-kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga tayyorlash zamonaviy ta'limning muhim metodik vazifasi sifatida alohida ilmiy asoslashni talab qiladi. 4K modeli o'quvchi kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lsa-da, uning amaliy samarasi pedagogning darsni ijtimoiy-nutqiy faoliyat maydoni sifatida loyihalashi, muloqotni boshqarishi, hamkorlikni mazmun bilan bog'lashi, kreativ va tanqidiy fikrlashni real topshiriq sharoitida yuzaga chiqarishi bilan belgilanadi.

Adabiyotlar sharhi dialogik ta'lim, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy o'rganish makonlari va pedagog kasbiy rivojlanishi nazariyalari 4K modelining chuqur metodologik asosini tashkil etishini ko'rsatdi. Milliy avtoreferatlar va zamonaviy monografiyalar tahlili pedagog tayyorgarligida kommunikativ, raqamli, lingvistik va refleksiv komponentlarni birgalikda shakllantirish zarurligini asoslaydi. Ilmiy-amaliy jihatdan pedagoglarni 4K asosida tayyorlash dasturlariga dialogik savol berish, guruh vazifani loyihalash, o'quvchi nutqiy faoliyatini mezonli kuzatish, ijtimoiy rollarni boshqarish, raqamli refleksiya va kasbiy portfel yuritish modullarini kiritish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-son Farmoni. O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida.
2. Ta'limni rivojlantirish markazi. Pedagoglar uchun 4K modeli: yangi darsliklar bilan ishlash. 2026.
3. Raxmanova V.K. Boshlang'ich sinf rus tili darslarida o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish. PhD dissertatsiyasi avtoreferati. Buxoro, 2025.
4. Begisheva N.R. Zamonaviy yondashuvlar asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida raqamli ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmi. PhD dissertatsiyasi avtoreferati. Guliston, 2025.
5. Davlatova F.K. Akmeologik yondashuv asosida bo'lajak chet tili o'qituvchilarida lingvistik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasi. PhD dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent, 2026.
6. Alexander R. A Dialogic Teaching Companion. London and New York: Routledge, 2020.
7. Mercer N., Wegerif R., Major L. The Routledge International Handbook of Research on Dialogic Education. London and New York: Routledge, 2019.

8. Wenger-Trayner E., Wenger-Trayner B., Reid P., Bruderlein C. Learning to Make a Difference: Value Creation in Social Learning Spaces. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
9. Darling-Hammond L., Hyler M.E., Gardner M. Effective Teacher Professional Development. Palo Alto: Learning Policy Institute, 2017.
10. Cochran-Smith M., Carney M.C., Keefe E.S., Burton S., Chang W.C., Fernández M.B., Miller A.F., Sánchez J.G., Baker M. Reclaiming Accountability in Teacher Education. New York: Teachers College Press, 2018.
11. Hattie J. Visible Learning: The Sequel. London and New York: Routledge, 2023.